

המאסף

חרש סיון תקמח

שירים

רוח השיר דבר כי ונולתו על לשוני לכבוד החכם
השלם הנולץ המפורסם כודע בשערים שמו
ה"ה כנוה"ר נפתלי הירץ וויזל ה"י אשר
העתיק ספר חכמת שלמה עם פי' קרא אותו בשם
רוח חן ואשר חבר ספר נן נעול / יין לכנון
ומוסר השכל ועוד ידו כטוי' בפירושו על התורה ה' יהיה
בעזרו וישלם פעלו :

אם אנשי שם יראו את-חבוריך

ובתם ללב אותם הקמה יחקורו •

בְּתֵר תּוֹרָה יְשִׁימוּ עַל רֹאשְׁךָ •

ובחוט בְּתֵר שֵׁם מִזֵּב אוֹתוֹ יִקְשׁוּרוּ :

אם יִהְיוּ בָּם אָף כִּי יִהְיוּ עֲרִיף •

אֲמַרְי שְׁפָר יִקְנוּ • בִּינָה יִמְכּוּרוּ •

כִּי-כָּל הַשּׁוֹתִים מִיָּם מְבֹרָךְ •

חֲכָמָה יִזְרְעוּ וּתְבוּנָה יִקְצֹרוּ :

מליך

יח א 21

(רעד)

מְלִיךְ לַפְתָּאִים עֲרֻמָּה יִתְּנוּ •

לְנַעֲרִים לְטַעֲמוֹם מִנִּי יֵין הָרֶקֶח •

יִשְׁמַע הָכֶם יוֹסֵף דַּעַת וְלֶקֶח •

נָכוֹן יָבִין כְּתָרִי תוֹרַת צוּרְנוּ •

עַל בֶּן בֶּין רֹאשִׁי עִם תָּרִים הַמִּצַּח •

כִּי עַל בְּרִחָךְ שִׁמְךָ יִחְיֶה לְנֶצַח :

וְחִי אוֹהֵב דְּבַק מֵאֵח :

ר"ת יעקב חי ישראל •

תולדות מינים הטבעיים

שנהב או פיל : (עלעבֿאנט) •

ביום זאתו מרחם אמו גדלו כהם קטן / וילך הלך ובדול
עד שנת השלשים / ויגבה או עד ששה או שבעה אמות /
וחוט הסובב שני טורים גדולים יסובב אותם / ולכן הוא הבדול
הגובה והעוב מכל חית הארץ ובהמות שדה • משקלו על הרוג
ארבעת אלפים לטראות ויותר / וידענו משנהב אחד אשר היק
בנן החיות למלך ארפת / ומת בשנת תקמ"ב (וימי חייו הביעו
ל"א שנים) וגמלא משקלו ליחד ה' אלפים / משקל ראשו לבד
חמש מאות / ומשקל עורו לבד שבע מאות לטראות • ארץ מולדתו
בפאת נגב לחלק אסיע / ובאמצע החלק אפריקא במדינות
החמות / כי הוא אוהב החום העבשי מאוד • מעונתו ומגורו
באלונים וביערות / על שפת נהרים ואגמים / מאכלו קש
ומאיר השדה / ועלי עלים ; ומטעמו / האורז אשר אהב עד
מאוד

מאוד / ומרוב תשוקתו אליו / כי ימצא שזה אורו לא וע ממנו עד
 בלתי השאיר לו שריד / כן גדלה תשוקתו אל האור / למאוד ! נס
 פרחי תפוחי זינא (פאראמלין בליהטע) אובס מאוד / ומשתוקק
 נס להריח ^נ בהם / וכי יקרא לפניו עץ עושה פרי ההוא /
 יבלע ויאכל הענפים / העלים / הפרחים והפירות / וימלא
 נפשו מהם עד לא נותר ירק בעץ . ואתה ^ה הקורא ! שבר
 גא בזה נפלאות תמים דעים כי הוא בחכמתו העליונה / הכין
 ובעצמי השנהבים לבלתי לערוף ולאכול בשר / רק לשבוע בעלים
 ובנחמים / בירק ובעשב השדה הנמצא לרוב על פני הארץ /
 כי לולא זאת לא השאיר חיות קטנות עם גדולת ויכחיות תחת
 השמים / כי למלאות נפשו כי ירעב / לא ימצא לו בפעם
 אחת / מה שיאכלו שלשים אנשים בזהרים / והאנשים המביאים
 אותם לערפא נותנים לו בכל יום ויום לשבוע לחם ששים
 לערות / או ככר חזיר יבש / ופעמים עוד יותר / מי לא
 יחמר עליו / מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית !

מראהו כמראה האפר (אטגרוא) / ופעמים נמצאים
 אדמדמים / ולעמים רחוקים לבנים / והם יקריים
 ומאוד ונמצאים לאנשי הודו / ובפרעות לאנשי זינא (א) במחיר
 רב / כי השנהב הלזן נכדד וקדוש מאד בעיני האנשים האלה /
 ויראתו על פניהם / מאכלו ומשתיו מביאים לפניו בכלי כסף
 וזהב / וכל הבא אליו בחדרו אשר הוא שם / יכרע לפניו בדרך
 וישתחוה ארצה / כי רבים מאנשים האלה / מוכים בעורון
 ובסגורי הלז / עודם ימששו באפלת הבליהם / ובחשכת סכלותם
 יתהלכו / כאשר עשו לפנים עמים רבים מגויי הארצות .
 עיניו בעין החזיר קטנים מאד / אוניו גדולים ארוכים וסרוחים
 על ראשו / רגליו חזקות ומזוקקים בארבעה עמודים / ברגליו
 והאחרונים יש לו ארבע אצבעות / ובזרועותיו חמשה / אורך
 ורוחב כפות זרועותיו כרביעית אמה במדה . עורו מחוסר
 יח ב 2 18 שער

(א) חלכות זינא היא בחצי האי מערב לנהר גאנגסם בארץ הודו לזר מזרחית
 ארכה קל"ח מעלות ^ט למ"ד דקין / רחבה האפוני י"ד מעלות י"ח
 דקין . אנשיה עובדים אלהים אחרים ושם הנדירה אדיאן ^ד

שער ומלא קמטים קמטים עב כאלע האים / ויזוק כפלה
 חתית וכמעיל ברזל / לנד מחתק לנענו כי סס הוא מכוסה
 בעור רך • כפלה רסנו שמנה שנים / באלה טוחן המאכל עד
 אשר דק / ובלעד / עולים בשנת הארבע לימי חייו מלחי
 התחתון שני שנים בקרני השור / גדולים ולבנים / חלולים
 עד חלים / עוננים ממעל שפתו העליונה / ויחריכו כשני
 אמות / ויעבו כנורע האים / משקל השן לפעמים כמאה
 וחמשים לעראות • וקמיד מקץ שנים ימים / יפיל השנהב
 השנים האם / ואחרים ינדילו ויעמדו קחחס / אשר על הרוב
 ארוכים ועבים מהראשונים / ואלה יקראו בלשון המקרא בשם
 שן ובל"א (עלשעברין) ומהם עושים כל חפשי (א) / כמו
 קוניאות / מסרקאות / ככחורים / כדורים / בית ידות
 ולוחות לכתוב עליהן / ואחר מנצי חושב העובים וחמשים
 לעינים • בין השנים האלה יורד למטה על פיו / אכז הארדך
 לפעמים כשש אמות / ועב כנורע האים / מורכב מן בשר
 ומעט הרך (קנארפעי) להכנועט אנה ואנה / אל מקום אשר
 יספון / נבוב וחלול / לשאיף בו הרוח / ולהריח הריח /
 ועל שפתו בקלה התחתון / מחובר בזכאנע קטנה / המתנועעת
 ב"ב • והאף זה יקרא בל"א (ריסעו) ובלה"ק אכנה בשם
 שופר • בעבור התדמות חבניתו ומלאכתו לחבנית ומלאכת
 השופר וגם בשאר לשונות יקרא על התדמות הזאת •

ימי חייו מגיעים למאה שנה / ואם נבנורות למאה וחמשים
 שנה / ולא אלאמין בזה לדברי אריסטו היוני כאשר כתב
 חכם אחד מחכמי הנולדים בשמו / אשר נוס ואמר לפעמים
 יגיעו שנותיו למאסס / או לשלש מאות שנה (ב) / ואולם
 השנהבים המזוהים לארזותינו / מתים על הרוב בשנת שלשים
 או

(א) ואל תחשוב כי כל בני השן הנמא בידינו , משי הפיל הוא , כי לפעמים
 עושים משי שאר הדומות כמו (זעקוב , ואללראס) ואחרים שן הפיל הוא •

(ב) Elephantem alii annos ducentos vivere aiunt, alii
 trecentos. Arist. in Hist. Anim. Lib. 8, Cap. 9.
 G. Raffe Naturgeschichte für Kinder.

או בארבעים שנה / והשנה לואת / בעבור שלא נסוהמדינות
הקדירות האלה / וידוע בהשקנות האקלימים / ישמנו ג"כ
מוצי ועשעי היגורים ; בעבור חוסר מיני מאכלס אשר להם
קאבה נפסס ; ובעבור חסרון החפסית והחירות / כי השנה
אובס החפסית מאוד / באשר ידענו / מהשנהבים הנלכדים
ונכנעיס תחת בני האדם / לעבוד עבודתם / ולבלתי לכת עוד
בשדות וביערים כלפנים / או לאכול את אשר להם נפסס כלתה /
שאינם מולידים כלל / אין זה כי אם בעבור חוסר החירות או
חסרון המטעמים / וע"י גשתה גבורתם ואונם / וימסו אסורי
בנינם / יחסר מזנס / וירבה הרבנות *

ראשית כמו ואונו בשופרו / בראותו מפשיעו ומאריכו /
ובראותו מכוולו ומקלרו עד אמה באורך / בו ישכר
ארזי הלבנון ויפילס לארץ / יסעף פארה במעלה כגרון בחוקת
היד ; בו יהרוג כל הקמים עליו מאדם עד בהמה ; בו ישאב
מים או לוקח המאכל ויתנהו לתוך פיו / ובאנצב הקטנה אשר
בקליהו עושה כל מעשה / ובפרעות אס מלמדים אותו לעשות /
יקטף פרחים ופרות מן העצים ; מאלס אלומים לנשג בהם
הזבונים הנושכים אותו ; יגביה מטבעות מהארץ / יחלון
העץ התקוע בפי הכד או בפי גלגלת ויגיה אל פיהו המים
או היין אשר בתוכו * בו יתיר חבלים קשורים ואסורים /
ישלח אותו אל בפת המנעול ויפתח הדלת הסגורה / או על
ידי תנועת המפתח / או על ידי הולכת הברית אחרנית /
ועוד דברים רבים לאין מספר * ולכן אס נחתך ונקלץ שופרו /
אבד כמו ויחלש ולא יאריך ימים עוד / ובעבור זאת אויביו
וגריו בהחיות כמו הארריה השחל הנמר והרן האף השונאים
אותו ואורבים לדמו / יקומו ויפילו עליו צעת כי ישן ונרדם /
ויסתמו את פי שופרו / לבלתי שאוף הרוח עוד / או חותכים
אותו בשניהם / וינוע וימות * גם מפני העכבר ירא השנהב
מאוד פן יבוא לתוך שופרו וינשכהו כי לא יכול להוילאסו מהר
משם ולכן אס הוא רואה לישון קוחב פי שופרו בארץ היעיב
לבלתי בוא בקובו העכבר *

יגוף נבלה
הוא מנחה
המאכל עד
וי חיו מלח
חלולים
יארבו כשני
עמים במאה
יפיל השנהב
שר על הרוב
במקרא נסס

א / כמו
בית ירוח
ס ונחמדים
אבו הארץ
בז מן גשר
מקום אשר
יהיה הריח /
המהנועם
אנחנו נסס
ית ומלחמת

אה וחמישים
כאשר נהג
מר לפעמים
ואולם
שנת שלשים
או

י לפעמים
מן הפיל ה
(2) Eleph
trece
e.

(רִיבָה)

אֲנָשִׁי הָיוּ לְנָשִׁים אֹתָם בַּעֲרָמָה (א) / כִּי הָמָּה חֹסְרִים
שָׁחַת וַיִּכְסּוּ כִּי הַנּוֹר בַּעֲיֵים דָּקִים וּבָקָשׁ / כֹּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
הַנּוֹשִׁים לְהִאֲרִיָּה, וְאֵם עֹבֵד עֲלֵיו הַשְּׁהֵבָה / יִכּוֹל שְׂמָה וַיִּלְכֵּד, אִם
יִתְקַבְּלוּ יַחַד כַּעֲשָׂרָה אִם כַּעֲשָׂרִים אֲנָשִׁים, וַיִּסְוְנוּ אֹתָם עַם
שְׁהֵבִים רַבִּים הַנִּלְכָּדִים כִּבְר וּמְלֻמָּדִים לַעֲשׂוֹת רִאֲוֹן אֲדוֹנֵיהֶם /
עַד יִהְיֶה לָהֶם בְּתוֹךְ / וַיִּמְשִׁיכוּ אֹתָם ע"י מִינֵי מַטְעָמִים הַלּוֹךְ
וּקְרֹב / וּבְנִשְׁתָּהוּ אֲלֵיהֶם / יַעֲנוּ בְנִלְכָּדִים רַבָּנוּ / וַיִּלְכְּדוּ בְּחִנְלִים
וּבְמִיתָרִים / לְבַלְתִּי פְנוֹת יָמִין אִם שְׂמָאל / וּבִרְאֻתָם כִּי אֶבֶד
מִנּוֹם מִמֶּנּוּ / הוֹלֵךְ אַחֵר אֲדוֹנָיו / שׁוֹמֵר מְלֻתָּיו / וְסָר לְמַשְׁמַעְתּוֹ
מֵאוֹד / עֹבֵד עֲבֹדָתוֹ בְּבִית וּבְשָׂדֶה / לְהוֹלִיךְ הַמֶּשֶׁלַּח הַכֹּבֵד מִמְּקוֹם
לְמִקְוֶה / לְנִסּוֹעַ בְּדֶרֶךְ רַחוּקָה / אִם לְהַמְשִׁיךְ אֲכִילוֹת גְּדוֹלָה
מֵהֵים אֵל הַיִּצְהָר • וּפְעָמִים רֹכְבִים עַל שְׁהֵב אֶחָד אִישׁ וְשֵׁשׁ
עַם בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם לְנִסּוֹעַ אֵל מְקוֹם אַחֵר / אִם
יוֹשְׁבִים יַחַד בְּסוֹכָה קְטָנָה הַעֲמוּסָה עַל גִּב הַשְּׁהֵבָה / וְהוּא יִלְךְ
לְדַרְכּוֹ בַּעַם / לֹא תִּנּוֹף בְּאֶבֶן רַבָּנוּ / וְלֹא מַעֲדוֹ אֲשֻׁרָיו •
וְעַל הַרֹב יִכּוֹל הַשְּׁהֵבָה לְשֹׂאת מֶשֶׁלַּח שְׁלֹשָׁת אֲלָפִים לַעֲרָאוֹת עַם
אֲדוֹנָיו הַרֹכֵב עַל צוּאֲרָיו וַיִּלְךְ עִמָּהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשָׁת אִם אַרְבַּעַת
יָמִים בְּיוֹם אֶחָד בְּלִי עֵיפֹת / כִּי אֵף שֶׁהוּא גְדוֹל וְגִבּוֹר מֵאוֹד /
קָל הוּא בְּרַבְלָיו לָרוֹץ וּלְלַכֵּת מֵהֵר / אִם לְשׁוֹעַ בְּמֵים בְּמֵהִירוֹת
מֵאוֹד עַם הַמֶּשֶׁלַּח אֲשֶׁר עֲלָיו • וְתִאֲוָה הוּא לַעֲיִנִים לְרָאוֹת אֵיךְ
הַשְּׁהֵבָה שֶׁ בְּמֵים וְאֲנָשִׁים רַבִּים מֵאֲנָשִׁי הָיוּ אֲחֻזִּים וְחֹלִים בּוֹ /
זֶה בְּשִׁנּוֹ / זֶה בְּצוּאָרָיו / זֶה בְּצוּזָתוֹ זֶה בְּצוּזָתוֹ / וְכֹלֵם עֹבֵדָיו
עִמּוֹ אֵת הַנֶּהֱרֵר / וְאִיזֵה מִשְׁהֵבִים מְלֻמָּדִים לְכַרֵּעַ בֶּרֶךְ וּלְהַשְׁתַּחֲוֹת
לְפָנֵי אֲדוֹנֵיהֶם / וּלְפָנִים חֲרָשׁוֹ אֲנָשִׁי הָיוּ / בָּהֶם אֵת הַשָּׂדֶה /
וְאֲנָשִׁי רֹמֵא עָשׂוּ מִגְדָּלוֹת גְּדוֹלוֹת וְרַחְבּוֹ יָדִים לְמוֹשֵׁב אַרְבַּעִים
אֲנָשִׁים מֵאֲנָשִׁי הַמִּלְחָמָה וַיִּלְמְדוּם עַל גְּבֵי הַשְּׁהֵבִים / וַיִּשְׁלַחוּ
אֹתָם בִּזְאֵת אֵל מַחֲנֵה הָאוֹיֵב / לְחַסּוֹם מִן הַמְּגִדֵּל הַזֶּה / כִּבְד
שׁוֹנְאֵיהֶם / גַּם לְמַדּוֹ אֵת הַשְּׁהֵבִים לְחַסּוֹם בַּעֲמָם כִּבְד הָאוֹיֵב •
וְאוֹלָם מִן הַעַת אֲשֶׁר ע"י מַחֲשַׁנֵּת בְּנֵי הָאָדָם וּמוֹיָמוֹתָם /
נִתְחַדָּשׁ

(א) וְאִין אִישׁ אֶחָד מֵאֲנָשִׁי הָיוּ / אֲשֶׁר אֵין לוֹ שְׁהֵב אֶחָד / וְלַעֲשִׂירִים כֹּהֵם
לְפַעְמֵים שָׂמָה אִם שְׁמָה / וְלַחֲלָסַם עַד חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מֵאוֹת שְׁהֵבִים •

נחמדש וימלא לירות תחת החלום / בדברים אחרים הטובים
והמועילים^ט מחלים כמו (קוגלען / קאגאנען) / לא יועילו
עוד כלל במלחמה / כי המה ממרחק האש יברחו וינסו / ולא
יעזרו כח לעמוד *

צאת השנהבים על הרוב זנאות זנאות / כי המה אוהבים
הריעות והחברה במאוד / לא ישחיתו ולא ירעו לכל
העובר לפניהם / ובעצרת מי הנהר / תמיד יעזרו הקטנים
בהם ראשונה ואחר ילכו הגדולים / כי יראו פן יגלה המים ע"י
דריכת כפות רגלי הגדולים ויף על^ט הקטנים * וגם אם
הולך השנהב לבדו (אף שהוא מסוכן או יותר) לא יזיק לאיש /
כל זמן שלא יכעסו ויקנאו / וכי יפגע באיש ההולך לקראתו /
לבדתי נטות מפניו ימין או שמאל / או ישלח שופרו / יקחו /
ועמידו בנחת על צד הימנית או השמאלית / ואחר ילך לדרכו /
כי השנהב אוהב השלום מאד / סלח ונושא פונת קטנים /
אולם אם יכעסו ויקניעו / יכעו ויפגעו / או יונה איש אותו
להראות לפניו מעשים אשר אהב / ואינו רוצה לתת לו / או
חמתו בערה בו / יקום עליו ויפילהו לארץ / ירמסו ברגליו /
ויפאחו בשניו / עד זאת נפשו / גם אם יברח האיש עמה
מפניו וינצל / לא ימלט נפשו ממנו / כי כח הזכר וכח המזכיר
נפשו^ט השנהב חוק מאד / ולכן תמונת האיש המעיקו עוד
לנגד עיניו / ואף אם יפגשוהו לתקופת הימים / יבירו ויקח
נקמתו ממנו יסלם לו כגמול ידיו / וכפרי מעלליו * וכמו שזכר
הרעות כן זכר הטובות הנעשים לו / ולא ישכחם / כאשר
ספרו לנו כותבי הקורות ממנו / ואניגה לפניך הנה *

איש אחד מאנשי המלחמה ה' תמיד אלל שנהב אחד / נתן
לו מדי יום ביומו לחם מלחמו לאכול ויין מכוסו
לשתות / (כי השנהב אוהב מאד היין / והיין השרוף) והי
היום וישת האיש מן היין וישכר / וילך ויבוא בתוך חדר
השנהב וישכב שם / וישלח שר זבאו איזה אנשים מלומדי
מלחמה לקחת האיש ולתת אותו בבית האסורים על אשמו
אשר אשם לשתות ולשכור / אשר לא יעשה בין אנשי המלחמה *
ובבואם אליו / ויראו האיש מושכב מתחת לבטן השנהב /
והשנהב

המה חזקים
אשר יעשו
מה וילכו / או
אשר יעשו

אדוניס /
שעמים הלך
בדבר נחלים

אחרי כי אנו
הם למשמעו
הכדור ממקום

לירות בזולת
איש ואשר
אחר / או

והוא ילך
אשר יריו *
שראות עם
או ארבעת

בזה מאד /
שמהירות
לראות איך

וקולו בו /
גולש עונת
ך להקמת

אף הצדה /
ש ארבעים
ושלחו

הוא / נכד
דד האויב
וימותם /

שם
לשערים נח
הנהבים *

והשנה נזב עליו לשמרו כנשר יעיר על קנו / ויחתרו
האנשים / ויהיו להוציא את האיש מחתו / והשנה קס
בחתו / ויקח אחד מהם ויקלעו מהלאה / עד כי נשבר
מפרקו וימת / והנשאים נכו להמלט נפשם / ובהקיץ האיש
מיינו וישמע את הדבר הזה / שמח מאוד לקראת השנה /
ויחבקו וינסקו / ויתן לו לחם ויין / על הטובה אשר נמל
עמו / גם זאת ספרו לנו ממנו : שנה אחד היה לאיש אבירי
אשר ענה אותו יוס יוס / הכהו על לא חמס בכפו / וירעיבנו
מבלי חת לו די מאכלו אשר יאכל / ויהי כי ארבו הימים / ולא
יכול עוד השנה לנשוא / ויכול בהלכו על אדונו / נגד אשת
אדונו ובניה / ויפסחו וישעו כשע הבדי / ובראות אשת
אדונו הדבר הזה זעקה זעקה גדולה ומרה / ותשלך ילדיה
לפני השנה ותאמר לו : קום אבירי ! קח גם נפשי ונפש
בני / כי את בעלי הרגת / ולמה לי ולהם חיים ! השנה כשוך
חמתו / ובדברה הדברים האלה / עמד משתאה ומחרים / כלו
נחם על הרעה אשר עשה / וחושב בלבו מה לעשות / אחר כן
לקח צופרו הבן הבכור מבין הילדים / וישיבו על לוואריו /
להראות כי זה יהיה לו לאדון תחת אביו אשר המית / ומן
היום ההוא והלאה / סר למשמעת הבן הזה / לא המרה את
רוחו / ויעבוד אותו כאשר עבד את אביו בימי חייו .

ואתה הקורא ! אם ראית מימך שנה חי / ותשפוט
למראה עיניך / ותקיש מן החלוני על הפנימי /
ידעתי / כי האמין ותאמר השנה נבער מדעת / והאלהים לא
חלק לו בניה / כי איך תנוח החכמה והתבונה נגשם הבס
והעב / ובחומר קרון מעפר כזה ? ואולם הנה עיניך רואות
מכל אשר הודתי לך / כי תכונות נפש השנה ומדותיה רעים
ועובים המה / ויחסרו מעט מבני האדם / ולכן יהיה זה לך
למופת לבלתי בהל על פיך / ולבך אל ימהר לשפוט למראה
עיניך / על ריעיך וחביריך / אם טובים או רעים המה / טרם
חקרת ובהמת מלפני לבנס / כי האדם יראה לעינים וה'
יראה ללב !

אהרן האללע .

בשורת ספרים חדשים .

מאז החלה החכמה להתהלך בין לבנות אנשי משכיל , ותגדל
 ותגדל ותעש שרש למטה ופרי למעלה , ותכרות בריח
 עם משחריה , לאמר : הקאורו וקנו לב דעת למען תשכילו
 בכל דרככם , ותחלק סעיפיה אשר נחנה לבני אדם לענות
 בהם איש איש כפי ידו וכחפץ תשוקתו , לפנות שמה במוימות
 רעיונו , וכל איש ואיש כפי ענינו דרך בחכמה לו בחר , אלו
 המוסדות ארץ מתחת יחפירו ואלו לבנה רוס שחקים עיני
 בחינתם ישיחו , נפלאות יוגר כל היקום יבקרו , אלו בעצמית
 ואלו בלמודית ואלו באלהית , מהם ישועטו לבקש המדות והמוסר ,
 החקים הדתות , נמוסי העם , הנהגת המדיני , הן כלמו יחדיו
 הן המה חכמה המה חיי אדם להיות אדם , אך מה חיי אדם
 להיותם הכל קצרים ועמלים גולד נעור וריק תמול הוא ולא
 ידע מאומה קצרה מחשבתו להשיג אחת מאלה על תכלית השלימות
 אף כי כלם יחדיו , לכן ראתה מאז ומלפנים לתת בלב איש
 משכיל תשוקה נמרצה , כאשר ישער בעצמו שהשיג מושלל תבער
 בחלי החשק בלבבו להודיע לזולתו וזה פלא מפלאות אלה כמ"ס
 הרב המורה ז"ל וז"ל : אחר שהי' הדבר האלי , מחייב בהכרח
 לכל מי שהשיג שלימות מה שיספיעהו לזולתו הנה כל מה שהשיג
 מאלו הענינים אם מעיוני אם ממשר מישרהו א"א לו מבלתי
 שיאמר אותו ; וכתב עוד במקו' אחר וז"ל : כי לולי היה החכמות
 מחברות בספרים ולא הי' הענינים מפייסים לדעת האמת כי
 לא יחבר חכם דבר לעצמו ללמד לעצמו כל שכבר ידע אבל טבע
 השכל בן הוא שיספיע לעולם כו' עכ"ל . וזה באמת דבר נפלא
 אשר בהיות שאר לנו מדברי החכמה המחברים בספר מחכמים
 אשר לכינוי , בהם נוכל לללול תוך מעמקי מעיני התבונה ,
 כמו מי מעין טהור בתחתיות ארץ קצרו ידי איש להשיגם כ"א
 בתחבולות כי יקשור חבל בחבל עד ידלס מתוך מעמקה , בן
 הספרי' המחברים בחכמה המה יועילו לדורות הנאים דור אחר
 דור כי יגיעו אל תוך עומק החכמה , אשר האריכו בחבלי
 מוימות

מיומנות עד להשיג אמתה / ואחיה אנכי ואשית אל לבי במלוא
 חפץ יקר זה הספר האמונות והדעות לרב סעדי' באון אשר
 חבר כמעט תשע מאות שנה לפני זמנינו / ואם נדפס כבר איזה
 פעמים אך לארך ימים וברב הזמנים כלו וגם אפסו ולא ימצא
 אחד בעיר ושנים במשפחה ע"כ אמרתי להדפיסו מחדש / למען
 זכות זה אנשי משכיל אהבי ההתחקות על שרשי האמונה והאמת
 בלב תבונה *

וּלְמַעַן העיר רעיוני המתאווים בחכמה ושוקדים על דלתות
 האמונה ולהודיע להם מעלת הספר ותועלתו בחכמה
 ובאמונה אלי' לפנייהם משפט הספר ומהותו וענינו וכל החכמות
 והאמונות הכלולים בו ואומר כי כלל פרקי המאמרים עשרה המה *

המאמר הראשון יחקור בו מעניני חדוש העול' בהבאת מופתים
 וראיות על אמתות אמונה הוות / ועל חדוש
 מאין / ואחר אמרו זאת בראיות ובמופתים
 יביא דעות הרבה בענין האמונה הוות ומבטל
 אותם בראיות מהשכל ומהכתוב *

המאמר השני יחקור בו מעניני אחדות הנורא / והרחקת
 הגשמיים ושמות התוארים / וכל הענינים
 הנכללים בכלל ההוא ויביא אחרי כן דעות הרבה
 במכחישי האחדות ויבאר בטלים מהשכל
 ומהכתוב *

המאמר השלישי יחקור בו מעניני מלות התורה בכלל השמיעות
 והשכליות ובנתינת טעם על האווים שבה
 ומתועלתה בנתינתה לברואש ומה הסבה
 בשליחות הנביאים ומבאר הספקות והשאלות
 שיפלו בענין הזה *

המאמר הרביעי יחקור שהאדם המבון צדריאה על כן מן הראוי
 לזוותו צעזעול והסירי מן הרע וגם מבאר
 ענין הידיעה והבחירה *

המאמר

הואמר החמישי יחקור בענין הוכיות והמוצאות וידבר בתועלת
המלות ובאר בו מדרגות שיש בין מקיימי
המלות והפסס נכמותס ואיכותס וקבול שכרס .

הואמר השישי יחקור בו במהות הנפש ופעולותיה וענין
הנמול לה וזמן עמידתה בגוף ומה הסבה
להתחדותה אל הגוף .

הואמר השביעי יחקור בו במהות תחיית המתים וזמנה
ואיכותה ועל איזה אופן שתהי' ולאיה אנשים
ומה יהי' מענינה .

הואמר השמיני יחקור בו מענין גאולה האחרונה ואופן ביאת
המשיח ובנין ד"ה וכל הנחלים בענין הזה .

הואמר ההשעי יחקור בו מענין השכר והעונש בזמן ובמקום
ובאנשים ובכל מה שיהי' מענין הזה .

הואמר העשירי יחקור בו מהנהגת האדם במעשיו ובמדותיו
ועל איזה אופן שיתנהג בכל מדה ממדה בענין
ובמקום ובזמן והוא נכבד מאד .

ער הכה אשר רציתי להודיע ממשפט הספר ותועלת / ולגודל
תשוקתי בספר הזה למלאי תועלת רב בו ללבב אנשי
משכיל ומה גם כי על יד הספר הזה יתבאר כל שער היחוד
שנספר חובות הלצנות (אשר מהנה לוקם כמבואר בהקדמת
ספרו) שהוא לעין הכל כדברי ספר החתום / התאומתי חיל
לפרש דברי ספר ההוא בשני מאמרים הראשונים שהמה לריכים
ביאור למען יובנו דבריו לעין כל / התעוררו נא כל אנשי לבב
אוהבי אמת בלבבם ותמכו מלאכת הספר הזה בידכם למען תמלא
הארץ דעה ואמונה ואל ילכו כל איש פועה בדרך לא השכל
ותשלם מלאכת הדפסת הספר הזה ערס כלות הקץ דברי העשיר /

יהוד' ליב במהו' בנימין זאב וואלף יצ"ו מ"ק קראקא ,

יברכך

מכתבים

תשובה אל המבקר *

יברכך ה' ידידי המבקר / כי הגדלת להנתיק לי / לנקר
את ספרי ילדות ונחרות / אשר חזרתי / יען מלות
עשה שומן גרמא היא / שיסנו וישלשו המורים תוכחתם ומוסרם
לתלמידיהם / ביום בואם בבית האלהים / הוא יום אשר
נקרא בפי כל יום הבר מלוא / לכן לא מנעתי גם אנכי
תוכחתי בתוך חני / ביום אשר בא תלמידי בבית האלהים /
ויען כי כנחתי לבקש מפי מענה / על שאלותיך אשר שמת
לפני / ישמח לבי לקראתך / לנלות את אוניך דעתי .

ועתה כי דברת אתי משפטים ידידי המבקר / על דבר
מחברת המלות / אשר ערבתי את לבי לדש
בלשוני העברי ; אמור אמרתי להשיבך תשובה נאות כאשר יד
אלהים עלי לטובה / לא בלעב ולא בלגון הדבר כך / אך
כאשר ידבר איש אל רעהו / באהבתו לדעת את האמת /
ובזה אבוא אל הענין .

זכר נא ידידי ! את אשר אמרת בהנקודת .. ולולי פקודת
המחבר יחי' אשר נתן לי ספרו בתנאי לבדר מחשבותי
עליו " כו' / לא ידעתי את האיש אשר נתתי לו ספרי בתנאי /
אמנם אמת הדבר / כי נתתי ספרי ליודעי ומכירי חנם אין
כסף / רק חליתי פניהם / להבין לי איש שנית / למען
אהבתי אל האמת / ויען כי כן / נא ידידי תן תודה / כי לא
כן דברת במלת בתנאי / וכשגבה היואלת מלפני השליח הוא :
בשם דברי ילדות אשר תדברנה שפתך אלי יתנו עידיהם /
אשר לא שמתני לך למטרא / לירות בי חיי דבר מר / גם
הואיל פנה בי / כי שורש דבר נמלא / באמרי על השער על
יוס

(*) עיין בהמשך לשתי תקופת האחרונות החק"מו / דף קצ"ב / והלאה .

יום זר המלוא / כיום בואו דברית האלהים / ואם האמת
 אחר בחמך לא שמעת בלתי היום לקרוא כן יום זר מלוא /
 אך הנד נא אם תוכל / האם שקר דברתי באמרי זה הוא
 היום / אשר בו נא כל איש עבדי בחפלו וברצונו לדברית
 האלהים : ואשר אמרת כי כן יקרא יום המילה נפלא מאוד
 בעיני / איך יבוא ילד בן שמונה ימים להכל עליו הדת יהודית /
 הלא אז אביו הביאו ; ומה גם מלוא המילה איננה היא הדברית /
 אך זאת הדברית / כאשר יוכיח הכתוב ונמלחם את בשר
 ערלתכם / והי' לאות הדברית / וגם ערל זכר אשר לא ימול
 בשר ערלתו איננו חייב כרת עד כי יגדל .

אמנם כן י"ג שנים ויום א' / נא בדעתו ובשכלו אל דת
 משה וישראל / והדברית אשר כורת עם ה' הוא /
 כי יקבל עליו לשמור ולעשות ככל הכתוב בתורת משה / ובעבור
 זה תהי' משכורתו שלמה מעם ה' . וכמו זה תמצא (בדברי
 הימים ט"ו) ויבואו דברית לדרוש את ה' וגו' . ואם אמור
 יאמר המבקר / כי זה היום יום המלה ה' ? ועוד יש לי
 ראיות עזומות מן הכתוב / אך לא רציתי להאריך . ומה
 מאוד השתוממתי / בקראי כי ידידי המבקר יבחר לכתוב
 ביום היותו לאיש . ולדעתי לא יתכן לקרוא כן נער רך
 בשנים / רק מנן עשרים שנה ומעלה / הלא שם איש ענינו
 גדול או אדון . ונער בן י"ג שנים איננו עוד גדול או אדון /
 רק בעת ההיא יתחיל לעוזב מעשי קטנות ויעמול לקנות לו
 דעת חכמה ומומה / או להשיג אל לבו / להביא עוד נפשו
 אל הכועל / אם להיות איש מלחמה או עובד אדמה ואכרים /
 וכיוצא בזה . ואם באחת מאלה הללו / אז ראוי להקרא
 איש / ואם לא נער וחסר לב יקרא . הנה זאת חקרתיה
 ולפי דעתי כן הוא / ואם אמנס שניתי / אל תלין אתי
 משונתי / אם תכבדני להשיב לי תשובה נכונה . עוד הוכחת
 מילים ידידי ! ושנת מתניך נגדי / על נחתי בהקדמתי
 העעם לסנת הספר כי חזרתיו יען חובת הזמן היתה עלי /
 ואתה אמרת כי לולא רוח צעני הציקתני לא כתנתי ספר כו' /
 ואנכי אשנע באלהים כי לא שקר דברי / ומה לי להעיד
 עדים

לבקר
 יען מלות
 ס' ומוסר
 ח' יום אשר
 גם אנכי
 אלהים
 ר' שנת

על דבר
 לחפש
 כאשר יד
 אך
 האמת

הקדמת
 מחשבותי
 בקדמי
 חסר אין
 למען
 כי לא
 הוא
 יום
 גם
 ער על

עדים / הלא גלוי וידוע אל יודעי ומכירי .
 דף א' : חננתי המאמר לנעות כך אהלי / והנך נשפט אחי
 לאמור . לא ידעתי אם ידק המאמר הזה לאמור נטות אוהל
 באדם " ואנכי אשיבך / אם ידק המאמר לשכן אוהל באדם—
 כי מקרא הוא אוהל שכן באדם תהלים ע"ח—גם זה ידק .
 גם (ביחוקאל כ"ה) : נמצא כתוב ונתנו כך משכניהם . הלא
 תראה איך העברי ישמש על דרך הזה בלשון יחיד / על דבר
 המין אשר אליו הוא מדבר / הוא באמת רבים / וא"כ מלות
 באדם / כך / ענינם אינם כפי הכונה הראשונה / רק על
 ענין רחוק / יען חנור אישיים רבים מין אחד הוא / כן
 אחשבה אנכי להישר הכונה במאמר לנעות כך אהלי אשר ענינו
 כפי הכונה הראשונה נטות אוהל ממש / רק להיות סכלות
 תמיד על ידי ילדות בלתי עווב אותה רגע אחד / ע"כ יולדך
 דרך הזה לדבר . אמנם ידעתי גם ידעתי כי אותיות השמות
 ישנו את חפיקידיס / בהבדל חבורם עם הפעלים / אך מי לא
 ידע / גם שמושי הבי"ת הנקרא אלל המדקדקים בי"ת העור
 או בית הכלי / או במקום עם / ורוב הפעלים ימצאו מחוברים
 בשמושי הבי"ת האלה / כמו כך יבדל ישראל / (בראשית
 מ"ט) : כי ביצחק יקרא לך זרע (בראשית ק"א) : כך ארנן
 גדוד (תהלי' י"ח) : הרק אך במשה (במדבר י"ב) : ועוד
 רבים אין מספר . גם נמצא שמושי בית כמו על / או אלל /
 כמו ונכה ובעמך יעלו הצפרדעים (שמות זי"ן) . ולמה זה
 לא נחרת לפרש דברי באחת מהדרכים האלה ? ונפרט כי
 תמצא חנור הפעל נטה עם הבי"ת באחת מן הענינים האלה /
 כמו ויט בכידון / אשר נטה בכידון (יהושע ח') : ולו שמת
 לנך אל החלק הראשון מן המאמר ויאורו עיניך . הנה סכלות
 אמר אל ילדות / העת גם דעת גם חכמה אחתה עוד לא
 מכירי / עוב כי שנת דוד אותך מאתתי / עתה גם אנכי
 אללח / כו' ר"ל עתה כי אותך בלמוד מאתתי / בלתי איש
 אחר עמך / להטות לבני מאחרי / אנכי אללח לנעות כך /
 בעזרתך / אהלי / כי גם את תהי לי לעזרה .
 דף ב' ע"א : תכלית מה לבתי תהי / אין זה דרך שפת העברית /
 מי יתן כי יבואו דבריך להודיעני על מה מחשבותיך

לא יכולתי לאמור לבתי מה תהי' אחריתה / כאשר לא נוכל
לומר אחרית שדי / אחרית חכמה ודעת .
דף ב' ע"א שפתיך כי תדברנה גדולות , אין זה מאמר
לשבח לבאר כי ידברו דברים נשגבים / כאשר ראה המחבר /
כי אם לבגוד בגאון ורום לבב תדברנה / כידוע למחקרי
לשון / וא"כ הפסיד הכוונה עי' הלשון " / לא כי ידידי
המבקר ! הטעם אונק' ושמע את אשר לבי אומר / כי כל מקום
אשר יתואר המאמר במלת גדול ענינו קמיד להגדיל ולחזק
את הדבר המדובר / כמו : ואגידה לך גדולות (ירמ' ל"ב) :
אל תבקש לך גדולות (שם מ"ה) : דבר גדול הנביא דבר
(מלכים ב' ה') : ואם אמנם עלי תגדיל על המלך כתוב
(בתהלים י"ב) לשון מדברת גדולות / וזה המאמר הוא באמת
לבגוד / אך הלא תצחן תשובתו בידו / כי מלת לשון תלשין
בעדו / ונזכרתי היא יען אמר לשון מדברת גדולות / כמו איש
לשון בל יכון בארץ (תהלים ק"מ) : ובמקום אחר הוא אומר
תאריכו לשון (ישעי' נ"ו) : וזוהי זה נתבונן כי המשורר לעב
לאויביו / ובהשכל בחר דבריו לאמור / איך אויביו ידברו
דברים גדולים / ואז אוני שומעיו תקשבה / מה הדבר הגדול
אשר דברו ? והוסיף לאמור אשר אמרו ללשונות נגביר . וזה
דרך כל הארץ / ברצות האיש לדבר בלעג לשון / להוסיף
בשפתיו דברים כאלו ירצה לפאר את מעשי הנלעג / אך סוף
המאמר מוכיח על תחלתו / וזה יתגדל ויתחזק הלעג .
שם ע"ב עוד הבית לבנות , רצון המחבר לאמור למען
בנות עוד בית כזה למחר / אך נשחת הכוונה ע"י
הלשון כנראה . העצם דבר כי זאת כוונתי / אולם מיתן לי
עירם פקודות ואראה גם אנכי למה נשחתה הכוונה ע"י
הלשון / הלא אם אמור אמרתי / ומחר השדה נלא / לבנות
מוד הבית כמו כו' - לא שחיתי כוונת המאמר / ומה עשיתי
עסה אשר לא עשו גם מיסדי הלשון / להשים המקור לבנות
בסוף המאמר / הלא חגי אמר עת בית ה' להבנות (שם
א') וגם זכרי' השתמש בזה הלשון לאמור ההיכל להבנות
(שם ח') . ואף גם זאת לא נשחתה הכוונה ע"י הלשון /
ואם החסרתי מלת לשון / הלא שמתי תחתיו אות הנכלם /

כי הלמ"ד במקור ענינו כמו למען , ומי עוד מלראות הכוונה
 במאמר הזה , עלכן נלא גם המחבר השדה " , עוד הבית לבנות
 כמו היום נהרסה " הנה מלת כמו יבאר את אשר לא פורש
 בחלק הקודם , כי כוונתו כמו הבית אשר היום נהרסה ,
 ומדוע נביאה את ידינו בכל ובנחשתיס לאסור אותם לבלי
 מאוא חפץ לבנו בדרך השירי . (דף ד' עמוד ב"ח) :
 כי הנשורה אנכי מבשרת , איננה היא מלערת , קררה ידיעת
 המבקר מהשיב כוונת המאמר הארוך הזה , אשר איננו לשון
 עברי , ומי יאמר בשורה מלערת או בשורה רחבה " לחוק
 עשה לי ידידי המבקר , כי תשאל מי יאמר בשורה מלערת ,
 הלא אנכי ידיך הוא האומר , אולם את אשר אמרת כי איננו
 לשון עברי , אחזה אנכי ואשית לבי להתבונן הכי דקו
 דברך . ידוע הוא לכל יודע ספר כי השם מלערת ענינו
 מעט , כמו במלערת האנשים באו (דברי הימים ב' כ"ד) או
 ענינו קטן כמו ורב יעבוד לעיר (בראשית כ"ה) ועיניך רואות
 מן הפסוק האחרון , כי רב ומלערת שמות מתנגדים הם ,
 והנה הכתוב אומר המבשרות נבא רב (תהלים ס"ח) ולפי
 דעתי מלת רב יחובר אל המבשרות וענינו המבשרות רב , או
 אל שניהם , וענינו המבשרות רב , נבא רב , וא"כ כאשר
 נוכל לאמר המבשרות רב , וענינו המבשרות בשורה רב , כן
 ילדה לאמור בשורה מלערת , ולא כאשר אמרת כי מלערת
 ורחבה מתנגדים והיית כמתעטע להחליף זר בזער , כי זר
 ורחב מתנגדים . דף ה' ע"א לא לריק אחזתי אלה המלות
 אחת אל אחת , גם זה יא מנדר מהלך הלשון ושפתו שפת
 זר " . לדקו דברו המבקר ממני , ואחברה אנוכי עתה
 לכתוב לא לריק חברתי כו' . שם בעמוד רק בחכי אבינה
 , קשה על המבקר להבין מחשבות המחבר , ולדעת מה זה
 תנין בחיך ? " סלח נא ידידי ! אם אעתיך לך דברי , הלא
 כל יודעי לשון יודעים , כי החיך הוא המקום אשר בו יטעם
 האוכל מעצמותיו , ואף העור יודע בו מה הדבר הנאכל ,
 הטוב אם רע הוא , והעברי ישמש במלת חיך אם רוצה
 לבאר , כי הדבר מונע לו טעם , אף אם לשונו אל חכו
 דקדק , עד כי לא יוכל לחלל את אשר יבין חכו , ואף ערך

שפתיים יבין נחנו דברי פי חנם / ונפשו המשללת תתענג
 בהם / אם גם אטמו שפתיו מהגידם / ומה מחקו לי דברי
 הרל"ג על הכתוב חנו ממתקים (סיר ה') וז"ל כי יש לשכל
 אופן אחר מהשגה ר"ל שיעתק בה מהמאמר אל הקודם כמו
 הענין ברוב החכמה העצמית / אשר דרישחם עתה בהעמדה
 אמרה / שמה שישיג השכל בזה האופן הוא נחמלית המחיקות
 והעריבות / והנה המסיל זאת השגה לחך / לפי שחך נעתק
 מהטעם אל ידיעה העצם המוטעם עכ"ל" : בין תבין את אשר
 לבנין ידידי המבקר / ותראה כי לא שגר מלי י ולו אורך
 שמעה ותבין לה דברי ילדות במאמר הקודם / איך כבר נודעת
 לה כי התבונה תמצא רק את אורך ימים / וחפה כבר טעם
 אשר כונד לה / אך תוהלתה עוד נכונה להגיד כל לבה ויען
 לא מצאה עוד ידה כביר לרוח נפש סוקקה / ונשפתיים עלגים
 אמרה כי כדדה עלי' להשיב שאלת דרקה אמה / בעבור דרקה
 בחכה תבין / וזה אשר טעם חכה / ודבין נפשה המשללת
 מפי השמועה / אפס חן שפתיים איננה לה להמתיק מוצא
 שפתיים / והנה במענה אלי' נמצא כתוב דברה לשוני נחמי
 (איוב ל"ג) ולמה לא תשאל ידידי מה זה הלשון מדברת
 בחיך / אם הוא הדבר אשר דברתי / אליהו אמר הלא לשוני
 תדבר בטעם ובמחוק בעבור חכי כבר טעם ודבין דברי / ולא
 הכל יפאה כי / ועוד תשכיל ותבין דרכי לשון עברי / פטע
 נאמר לשוני תדבר משפט * (תהלים) / ופטע נאמר דברתי
 בלשוני (שם ל"ט) על דבר האמת / פי אמרי לשון הם דברי
 המדבר / ויען נמצא אם חכי לא יבין הוט / ותבונה החך
 הוא תבונה המבין / וא"כ יצדק לאמור אבין בחכי / ומה לך
 עוד לשאול מה זה מבין בחיך / הלא רוח מבינתי יענך /
 המבין * שם ע"כ / הנה חשבת הלילה פתאום לנו נפלה
 יי גם זה מאמר לשון עם זר לאמור (דיוט נאכט איזט איין
 געמאן) * אמנם לא כן יאמר העברי / ומפסוק חשבה
 גדולה נופלת עליו איין ראי' כי שם יורה מלת עליו טעם לשון
 נפילה ופן * " עד מתי אהי' לך בעיניך ידידי המבקר /
 הלא פיד ענה כך / רגע אחד אמרת כי מכסוק חשיכה גדולה
 איין ראי' בו' ורגע א' שבו חשכה / כי גם במאמרי מלת
 לנו

לנו יורה טעם לשון נפילה / וענינו חינו (ריא נאכט מיט
חיין גלאון) • כאשר ראה המצוק / כי אם (ריא נאכט
מבר פין — חיבר ראשטע — חוה) / ואף גם מאמר
זה לשון עם זר אך מה לי ולשון עם זר אם נמלא כמוהו בלשון
עברי / הלא עם זר הנס אדם כאחד ממנו / וזה זולת
האפשרי כי שניהם לדבר אחד נכתבו / אך אם תשיבני כי
לא נמלא הפעל נפל עם שמוס הלמד על דרך הזה / רק עם
מלת על / על זאת אשיב ואומר כי שמוס הלמ"ד נמלא לרוב
במקום על כמו ואמר פרעה לבני ישראל (שמוס י"ד) ודגון
נופל לפניו (שמואל א' ה') באלה ודומיהם הלמ"ד כמו על
כאשר נודע למדקדקים • ובמאמר הזה לור נחשבו גם
הדברים ההוא כי נכרים באוני מליץ עברי • לו חכמתי
והשכלתי זאת כי המליץ העברי לא יכול לשמוע מה התנונה
היא / הלא גם אנכי עברי / וגם אוניס ברה לי י"ה / ובכל
זאת אינם נכרים באוני דברים כאלה • דף וי"ו עמוד ב"ת
אובדת ברעיונה • נאכדו הכוונה לזרות הלשון • גאמיס
לי פלעך ודיו / כי לרקת ממני / והמאמר הזה בדת
מלבי • על דבר הכתוב ארמי אובד אבי / והוא כמו ארמי
אבי או אבי הארמי אובד והפעל אובד מן הקל ובזד • הוא וכוונתו
בנין התפעל לדעת קלם המדקדקים הראשונים / וענין
המאמר הזה הוא אבי הארמי והוא יעקב (ונקרא ארמי לפי
שגר בארס) נשפל וירד מעה / כי ה' שם בצער גדול •
וריתי לחדש הכוונה בתואר אובדת על שמוסו כהתפעל / אך
ישן אין לך חפץ בו גם אנכי מאסתיו / ואודה עלי פשעי
כי רב הוא ואבחרה עתה חתם המאמר הזה רעיונותיה גברו •
(דף זי"ג ע"א) להכין חלי לשוני • הנס באמר בכתובים
חן שחוט לשונם אין לשמוך על זה לכתוב חלי לשון / כי
סס הוא תואר ללשון הרשע / (מיהרע לוגע מיט מיין
דורכרדינגערן פפייג גליך) • ואיך יסתעף מזה לאמר חלי
לשוני (לוגען פפייג) • אל אחי ! הנה זאת לא לרקת
לאמור כי סס הוא תואר ללשון הרשע • לא מלת חן כי אם
מלת שחוט יתואר המאמר ללשון הרשע / אולם הסס חן כנון
לחברו כאשר חזקתיו אני / וכן אמר יעשי וישימי לחן ברור

(רצב)

(שם מ"ט) וכאשר פתח אותו הרד"ק לירוח בלשוני למרחוק
 לרשעים ר"ל יען כי החץ הוא כלי קרב לירוח למרחוק
 למטרא , ואמר הנביא כי השם שם אמתו לחץ ברור , וענינו
 למוכיח חכם אך לא אל אוון שומעת , לכן תוכחתו ומוסרו
 נחל נובע להקיר למרחוק לרשעים . לו חכמו ויטילו את
 זאת , לנלקי לבת עוד אחורנית , וגם (חנהוק ג') נאמר
 לאחר חניך יהלפו ותרנמו יונתן עמך במימרך אשתברו ,
 (וזכר' ט') נאמר וילא כבדך חני ותרנמו ויהון נפקין
 כבדקין פתגמוהי ולפי תרגומו קראו הנביאים דברי ד' חניו ,
 יען כי נתנו לשבר את ערלי לב האנשים אשר טפס כחלב
 לבס . ומי חכם ויבן כי המתרגם המלות מלשון אל לשון
 יחטא וישיחית כונת המדבר , ומה לך ידידי לתרגם המלות חני
 לשון (לונגטן כפ"י) , אשר יבדד על אוון האשכנזי לשמוע :
 ואם אמרתי להכין חני לשוני , הלא כוונתי אל דברי מוסר
 היוצאים מלב דעת , ודברים היוצאים מן הלב כנכסים אל
 הלב , וא"כ הי' לך לתרגם המאמר להכין חני לשוני ,
 (איינע דורכדרינגענדע טרעפגענדע רעדע אלאומארגעטען) .
 (שם עמוד כ"ח) יען מה אם לא יען נפסס כי נעלה
 , גם זה קשה על המבקר להיטירו ע"ד מהלך לשון העברי
 ואין להאריך . יען מה החרשת מדבר ידידי המבקר
 הלא טוב כי הארכת ואדע כוונתך בזה הבקורות .

ועתה כי שמת ידך למו פי , אבחנו ואראה כמה הלכתי
 עקלקלות , ונטייתי מדרך לשון עברי , האם נכרי
 לך ידידי דרך הזה לשאול יען מה ? או הקשה עליך החבור
 מלות אם לא עם המלה יען ? או הורה בעיניך דרך הזה
 לשאול , ולהשים אחרי השאלה המענה בלתי דבר הבל
 בנייהם ? אך יהי' מה שיהי' תמצא מענה אם תביט אל הכתובים :
 יען מה נאום ה' יען ביתי אשר הוא חרב (חגי א') .
 (וביחזקאל ה') אם לא יען את מקדשי טמאת , ומה לך
 עוד לטעוק כי קשה עליך מאמרי להיטירו ע"ד מהלך לשון
 עברי . (דף ח"ט עמוד א') בפסיעת רכות , , המאמר
 פוס ור בעיני , כי לא ידעתי אם נמצא במהוה בתלמוד הבס
 ידעתי

ידעתי כי איננו בכתובים " . כתר לי וער ואחוך / היזק
 המאמר הזה או לא / הנה השם יורה ענינו על כל דבר אשר
 חלקיו אינם מחוברים היעב עד כי לא יתמוגג אם יריח להכת
 אש . והנשר אשר יבשל צמעת הומן באח אשר על האש
 יקרא רך / ועל דרך זה אמר הכתוב בן בקר רך על נקל
 התפרד חלקיו או בנשול או בדבר אחר / יען מספר שני חיו
 צודק מעט / וחלקיו עוד לא התחברו בקשר אמיץ וא"כ השם
 רך מתנגד אל השם קשה / וגם האדם מעט שנים רך יקרא .
 בעבור גידיו ועצמותיו אינם עוד חזקים ונחל יפרדו וישגרו .
 קף יסתקף מלת רך אל הלב / להורות כי עודנו רפה עד
 י יכנע אל אויביו / והמש ימס אש קול ענות בבורה ישמע /
 בן עינים רכות הם / אם אין להם כח לסבול ניצולי השמש /
 עוד תבדיר כוונת המלה רך לאמור גם על דברי פי איש יען
 דוע הוא כי כל מאכל רך יתעכל היעב מהקשה / ונשאלה
 כוונה הזאת אם להורות כי יחניף איש את רעהו בשפתי
 לקות / להמתיק לו הרעה אשר יכחידנה תחת לשונו / או
 גם בתחנונים ידבר הרש / או גם הוא יעמול בחן שפתיו /
 בלב נשבר / עד כי ירצה השומע בקל / לעשות שאלתו
 בקשתו / ועוד שלישיה / על המענה הרך להשיב חמה /
 הם דברי עונג וולת הרעש והסער / לרמות לב הרגו
 הכועס / ויש לאל ידי להוכיח כל זאת אשר אמרתי מן
 כתובים / אך למה בוחן אש שבע מואסת לא יחי' — / ועל
 כוונה האחרונה תמכתי כוונת המלות פסיעות רכות / לאמור
 אל האדם אשר קל ברגליו / ובלא רעש יעזר . ועתה אם
 יוב בעיניך ידידי ! בחון נא דברי אשר שמתי לפניך / וברוב
 בלב נעמתי / כי לא ברר כח חריב עמדי / כי אם בדרך
 ומשפט תדינני / הלא חכס אתה / ואמר החכם / תן לחכם
 חכס עוד .

הוספת ידידי המצקר לאמור : כי לא יולדק במליצה
 העברית המאמרים להבדיל כך עוד משכני דף י"ז
 "ב / איננה קורי סרעפי ק"ב ע"ב . יתלקדה ק"ג ע"ב /
 לה ורה בעינו " : כן דברת . וראוי להיות יתלקדה כאשר
 כנר

כבר הטעת כתיבת המלה הוֹאֵת ערס נאה הבקורת ליד /
 אולם לא נדקת לבקר שני המאמרים הראשונים / כי מה עול
 נמאז במאמר להרביץ כך משכני / בעוד לך לשפוט על מלת
 כך / הלא כבר הוכחתי כי שמוס הבית ענינו גם כמו אלל /
 ואם מאוס מאסת בהבור הפעל רבץ עם השם משכן אנוכי לא
 מאסתי בו / יען ענין הפעל רבץ יאמר על כל דבר אשר
 יונח על המקום אחד להיותו שם זמן רב / וככה נאמר על
 הבהמה עת השכנ על הארץ / אם לישון או להשיב רוחה /
 וגם המקום אשר תנוח בו יקרא מרביץ כמו למרביץ לאן
 (יחזקאל כ"ה) וגם יאמר על האדם אם ישבון בעת במעונו /
 ועל החטא והאלה אם לא ימושו מבית הרשע / ועל הברכה
 כי תשכן לנצח ביום לדיק / ולמה לא נוכל לחברו עם השם
 משכן / ובפרט כי נמאז הפעל רבץ על ענין אשבת דבר
 במקום / כמו מרביץ במקדש אבניך (ישעי' נ"ד) ובפירוט הרד"ק
 מושיב משכני ע"ס *

וערה נראה הבי נדקת לבקר מאמר השני קורי שרעפי /
 הנס הכתוב אומר וקוריהם לא יהי' לבגד (שם נ"ט)

וכונתו על מחשבות הרשעים / כי מחשבות הוא הס קרנב
 גמל ואון / אשר לא לעד ילח / וגמו כן קרא העבד קדוש
 לזה מחשבות האלה קורי עבדים על בי בקל תאבדנה / ואם
 מחשבות כן תקראנה / מדוע לא כן יקרא הפחחברותם

עוד אליה נא לפתך שאלותיך האחרונות / ואשיבך דנו
 דבור על אופניו / אמרת עוד יי עוד חסד ליעב
 המחבר הנ"ל / מדוע הניח שם בין המדברים האלה / וביחוד
 תעקס דרך נדקת נדיות שם כן משק ביתה / הלא לבאור
 ונבנה לב יחשבו כל מעשים בשאלה את שם כזה הלשון • הלא
 מרוחק בין האנשים הנידה נא מה שמעת / ההעיון דבר
 ממעללי בתי ? ובמאמר אחר תאמר נדקת / ובר נא כי עליך
 בסמכתי מיום בן הגדולים הלפתי / הכוה יהי' מעשה נדקת
 לעשות דבר על דבר השם ? — ומה גם פי יפלא בעיני
 לאמור לשם הנידה נא מה שמעת / הלא שם הוא המדבר /
 והמולך את הקול / ואיך ישמע / ואל ישיבני המחבר ממה
 שהקננל

(רצה)

שהתנצל בהקדמתו על הדבר הזה / כי אמת הדבר אורה לו
כי לא יחשב לעון לספר מעללי לדיק / אמנם עת נשמע
דברים כאלה יולאים מפי הדיק עצמו געלה נפשו בו / ונאמר
בי כל פעלו אך רמיה וגבה לב " . הקשבת ואשמע שאלותיך /
ואם אמנה יסודם אהרום / הלא גם הם ישחתו לבלי תרופה .

הנה שם הוא אשר נקרא בלשון העמים (פאמא) . והמסוררים
הקדמונים כדאורו / ויזרזאותו גם כן באוון קשנת לשמש
כל דבר חדש . הנעשה תחת השמש / אם עובד אס רע /
אם אמת או שקר הוא . ועבונג נפשו יוליך הוא את הקול גם
למרחוק . וכללם וכדמות הזה עשה לו המסורר הנדול
(וורגיל) / נשירו אשר חנר לספר מעשי שם (פאמא) ואנכי
קראתינו מאו מתורגם ללשון אשכנזי / ומדברי "תראה את
הסנה על מה נתתי לשם מקום בין המדברי" / יען כל דבר
העשוי בארץ הן טוב או רע יש לו שם בארץ / וא"כ טוב הוא
לאדם לעשות דקה ומשפט / לא לבד לקנות לו שם טוב /
אך גם לבלתי היות לו שם רע / וכוונת התעודה תלגב ילדות
לכחור בטוב / וגם לא תעקם דרך דקה בהיות שם נז משק
ביתא / כי לא היא שמתהו להיות רב ביתא . רק יש לשם
הממשלה הזאת מכח עצמו / ואף לא לבאות וגבה לב יחשבו כל
מעשי לדקה בשאלה את שם בזה הלשון : הלא מרצותך בין
האנשים / הנידה נא מה שמעת / ההטיבו דבר ממעלי
בתי . הלא תוכור ידי / את אשר אמרתי / כי ממשלת
שם לספר כל שמועה ושמועה / הטובה אס רעה היא / וזה
שאלת לדקה לשם ההטיבו דבר בו . וחפצתי בזה להודיע אל
האז משפט המוסרי לבלתי ינח על עצמו לשטוט על צד
ומעשהו / יען אשר ענין רע הוא / כי אהבת האבות אל
הננים תכה אותם בסנוררים / עד כי לא יכלו לראות מומם /
אכן אס יכלו לדרוש את יושבי עיר מולדתם מה בפייהם / האם
גם המה יאמרו על בניהם כי אך ישר פעלם / או מעלוונה
כליותיהם / ויבקע כשחר אורם / וגם לזה הסיבות פני נתתי
לשם מקום בין המדברים / וגם דברי לדקה מיוסדים היעב
לאמור ובר נא כי עליך נשמכתי ר"ל / הלא מיום הלכתי בין
אנשי

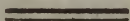

אנשי לך / עליך הושם נחמני כי תגיד דבר האמת מבלתי
 חוסף או תגרע דבר אל המשפט אשר שמעת מפי הגדולים
 היודעים דת ודין • ועתה אל תחדד ממני דבר לאען אדע
 דבר מה לעשות עוד עם ילדות בתי להטיב דרכיה • והנה
 עינך רואה / כי יש לשם אונים קושכות לשמוע מה הדבר
 ידבר איש אל רעהו / וא"כ לא תוכל עוד לשאול על שאלת
 לדקה לשם / מה שמעת איך ישמע / הלא הוא המדבר
 והמוליך את הקול / אמת הוא כי זה מעשה שם / אך לא
 נערס ישמע / הלא משיב דבר נערס ישמע אולם היא לו
 וכלימה • ומי הוא זה כי תגעל נפשו נמעשי שם או בדברי
 לדקה / אשר במאזני משפט ישאו יחד •

ועתה לכה ונכרתה ברית ידי המצוקר / ונהי' למופת
 אל בני עמנו / כי לא לחרחר ריב באנו יחדיו אל
 משפט קוראי מכתבינו / רק למען דעת את האמת / ומה
 מאוד יקרה לי אהבתך / אך כי לא פה אל פה הוכחת עמי /
 וגם שמת על פניך מסוה לבל אדעך / הלא הרן לי עור
 חכמתך / ולו תיקר נפשי בעיניך להודיעני בכתב ידיות אס
 ממיודעי אהה / אענדנו עטרות לי • גם קריתי ושנית
 ושלשתי דבריך הנחות ושמה לבי בראותי כי יושר לבך אמריך /
 כאשר אמר החכם / טובה תוכחת מגולה מאהבה מסותרת /
 וכל עוד נשמתי בי הנני ממכבדיך ואוהבך /

קעניגסנערנ י"ז כסלו תקמ"ח לפ"ק •

מעגדל ברעסלויא •

תולדות גדולי ישראל

תולדות החכם מוה' יעקב יהודה ליאון זצ"ל .

החכם הרס ומאוד נעלה סופר מהיר בקורת הלשים כמוה' יעקב יהודה ליאון ז"ל מתושבי העיר מידלבורג במדינת וילנאדיאה שפלטו אל מבא באש ובמים במלכות איספאניאה נולד בספרד שנת שז"ט לאלק הששי 1639 למנין האומות : וגדל בשם טוב פה באמשטרדם על דרכי הרב הכולל והשלם נר מערבי בקי בחכמות החפשיות בעצמיות ובאלהיות כמוה' רר יצחק עזריאל זכור לעוב אב ב"ד ור"מ בק"ק נוה שלום פה הכנסיה השניה הקדמונה בעיר הזאת : ומאז התחיל ליצוק מים על ידיו הליכה בהשכלת הדקדוק בפרק השיר ובהלכה מכל בני גילו וילך הלך וגדול בתורה וחקר בכל מדע וחכמה עד שזכה לבוא בסך י"ד תלמידיו המובהקים אנשי השם ששמך ידיו עליהם וחלק להם כבוד נגדה נא לכל עמו : והחכם ליאון החל רוח ה' לפעמו הבקר אור ימי נעוריו עודו רך בשנים ועמד וחקר במופלא ודרש במכוסה סוד שרפי קדש לורת הכרובים הסוככים בכנפיהם על הכפורת . נושא נכבד ויקר נכבד בפרש"תו כל חכמי קדם / ואחר שאסף איש עהור בחפניו כל דעותיהם אמר ויהי אור לישירים בחש"ב אפודתו נופך משלו וכתב בספר קרא שמו מהבשרת על הכרובים ללועזים בלע"ו ספרדי . ראובן כן תמהו חכמי לב ומשכיל עדתינו ונבנוי עמים וולתינו ויהללו בשערים מעשהו .

בשנת ה'ת"נ 1643 בהיותו בן לד' שנה חנך עוד בוילנאדיאה ס' תבנית היכל שלמה המלך ע"ה . הבנין המפואר והמקודש שנבד מעלתו ביתר שאת על כל הבנינים האנושיים אשר היו מעולם בניני השם והמעלה היא נפלאה בעיני אדם גם כני

(רצח)

בני אים : זו התגבר לחקור בקשר אמיץ ובספה נדורה על
הבית הקדוש הנ"ל בכל חוקותיו ובכל נוראותיו הנקראו בו * וכל
כל הכלים אשר ישרתו בס בקדש אים אים כפי עבודתו אחד לא
נעדר * וגם על המגדל והמזודה שדרשו השמונאים מהקיסר
מרק'ו אנטוניו להגן על המקדש וקראוהו מגדל אנטוני'יה
לזכר שמו * הכל כאשר היתה יסודתו בהררי קדש למיזם
הנחותו עד אשר טעו נחשו לשמות עולם נחרצו ביח שני
טוב'ב * ולא נחה רוחו בלמדו דעת את העם קנניותו במכתב
בספר עד אשר אחרי כן שלש שנים עשה מלאכת חבנית הבית
הזה וחזרתיו וכו' בכללם ובפרטם דבר דבר ככל הכתוב בספרו
הנ"ל כדמותו וכאורתו מעשי חדשים כולו בנוי באופן יפה מחופה
זהב כוונן טוב עד מאוד בהולאה ובהשקפה רבה * רפידתו
שלהן עץ שלוש אמות ארכו / שלוש אמות רחבו / ואמה וחצי
קומתו * באופן שנבנינו היה חלק משלוש מאות מן המקדש
לאחרו ולרחבו וחלק מתשעים אלפים משטחיתו * וחלק מבני
רצונת מגדולת כל גופו * וגודל הכלים כל א' מהם חלק
מעשרה מכל כלי לאחרו ולרחבו וחלק ממאה משטחיתו וחלק
מאלף מגדולתו / ובהראותו את עושר כבוד מקדשו לכל בניו
מדע הוסיפו על שמו שם שימפלו בל' ספרדי העתק מלת
מקדש * והליו עליו מקדש ה' כונס ידך / כי הוא הריט אותו
מעפר חרצו והליו על כנו מדאגה מדבר לאמור / זה ינחמנו
עד יחוננו אלהים עליון וארמון על משפטו יש כדראשונה יראו
עיינו וישמח לבנו ז"ב : והספר הנ"ל נדפס פעם אחר פעם
נמנע שנים עד הפעם הרביעית כי רבו קונים החוקרים וחפצים
לדעת הקדמוניות ההמה בסדר נכון ואופן חדש וקל להבין *
ואח"כ נדפס עוד שנת תכ"ט מועתק לשון האלגנדרס בשם
Afsbeelding van den Tempel Salomons . והסדפסה *
הראשונה נעשתה שנת הת"כ 1642 ברשיון אי"ל מדינת
וילנאדיאה במדלבורג בו' פענרואריום . וברשיון אי"ל מדינת
אולאנדה ווישטפרייאה כך' חליום באותה שנה *

עוד הוסיף לחקור כל סתום מלאכת בנין אוהל מועד
וחרב כל עיוניו עליו במגילת ספ' קראו מאתת המשכן
הנז

(רצ"ט)

הוא משכן העדות אשר הקים השלם שבאנשים מרע"ה במדבר .
וכל כלי הקדש אשר עשה לשרת נס , ומהאהל וכליו עשה כמו
כן תבנית יקר נבחרו בו לא יסולה .

בעור הזמן הזה נשנת ה'ת"ט 1649 נחרו בו סרגבי
הקהל ויושבוהו בכסא רצנות במדרש השישי
ללמד לבני יהודה פרחי הקהל קס"ח סופרים הלל דקדוק
ושיי ועיון השיטת סדרי , ויעש חיל : ובאותו פרק
נחקקה דמות תבניתו נעט ברזל על לוח נחושת והונח אל
הדפוס לגביון תמיד .

בשנת ה'ת"י 1650 הדפיס פה באמשטרדם ספרו הבניית
היכל הנ"ל בלשון ספרדי וחכמי העמים לשמע
שבחיו או להעתיקו להם בלשון זרפת ובלשון אינו"ליו . וכשמוע
החכם החוקר הגדול רובס ברויגשווייב את שנת יקר חפצת
החבור הלו או להעתיקו לו בשכר בלשון רומי . באותה שנה
עלמה הדפים עוד מחברתו הנ"ל .
מחברת על הכרובים ומחברת על בנין אוהל מועד והקישומו
עם מקדש שלמה שניהם בלשון ספרדי .

בשנת ה'תע"ו 1675 העלה על מנח הדפוס פה
באמשטרדם בלשון ספרדי ההעתק המשובח שעה
מס' תלים בשני דרכים דרך יחאחד דרך קצרה מלה במלה
והדרך הב' דרך ארוכה בפר"ט גדולה נשואי . ביאור פרטיו
וכלליו בלשון זח וקל ההבנה בנתיב אב המדקדקים רד"ק ומשעל
יתר המפרשים הכל ממוחל טהור קדוש ובשולי היריעות הציב
ליונים מורה מקום מולא פירושו ומקודם לקוטים בעיון תמיד
בחקמת התבונה . מדידת הארץ , והעטע ווולתם . אשר
כללם מדעו וקבצם בסימניו יתנו עדיהן וילדקו שידו היתה שולטת
ותבונתו מקפת בכל החכמות .

מקודם לכן מלא חן ושכל טוב בעיני נשיאנו המרומם האדיר
והנבחר ווילהעלם השני נשיא אוראניי ונכאיו וכו'
וכו'

וכו' וכו' מאז הראה ובאר לו ולשריו בהיכלו את תבנית מקדשו •
ויתן לו פתשנן כתב רשות וזכות נכתב ונחתם בחותם שררותו
להראות העמים והשרים את יסיו ואת מלאכתו לכל באי שער
עירו לעיני כל חי באשור איסר ובענוש נכסין לכל זולתו אשר
יעשה כמוהו להרויח בו כי חפץ ביקרו ורומיו •

בשנת תל"ה • 1675 שס לדרך פעמיו עם תבנית ההיכל
שקדמנו זכרו • ברשות פרנסי הק"ה הלו • וילך
ללונדון עיר מלוכה באינגלאטירה • ונתקבל בהיכל המלך פנימה
בכבוד ויראהו התבנית והכלים וישמח המלך בראותם ובשמעו
פרש"ת עינם ושימושם ויתן לו גם הוא משאת ופתשנן הדת
נכתב ונחתם בטבעת המלך • ברשות נתונה לו לבדו ואין לזרים
אתו להראות בכל מלכותו את מלאכתו היקר הזה לכל בני
מלכותו ויושבי ארצו לעיני השמש לעשות נחת רוח לנפשו וכסף
וזהב ירבה לו מבלי מאנוע ומעכב או מסיג גבול •

אחרי כן שב למחננו זה אל עבודתו ואל משאו • וירק את
חניכיו ילידי ביתו ומרשור בתלמוד תורה ודעות אמיתיו •
ומדות משונבות ועובות וילך למשעיו בדרך כל הארץ זקן ושבע
ימים אל המנוחה ואל הנחלה המתמדת והנצחית ויספדו לו כל
ישראל וכל גויי הארץ ידעו שמו וזכרו לא יסוף מורעם •

אחרי פטירתו נמצאו עוד בבית גמיו ארבע ספרים כתיבת
יד ב' בלשון ספרדי וב' בלשון קדש • ואלו הן •

א ויכוחים שהיו לו עם שרי וחכמי זולתינו על האמונה •
בלשון ספרדי •

ב הכרעות לכל סותר למראה עינים אל מחקריו וראיות
נוצחות לאמתת עיוניו וכתבותיו ומעשהו בתבנית ההיכל •
בלשון הנוכר •

ג מעשה הקרנות בפרען ומעשה עבודת בית המקדש •
בל' קדש •

(ש"א)

ד' ס' פולל ההקדמות הנזכרות למעיינים צעונים מחקרים
ודגרים קשי ההנחה דגברי רז"ל נשיאם סדרי נס כן
בלשון קדש •

וזאת הקינה החרוטה בעט כרול

וחצובה בצור מצבתו לזכר עולם •

בְּמוֹת יַעֲקֹב זֶה נְשִׂאֵי יְהוּדָה

נָחִי קוֹנְנֵנוּ עִם שָׂרְפִים בְּחִילָה

וְעָנֵנוּ אֲדָה עַל אֲבֵי הַתְּעוּדָה

אָרִי * הַחֲבוּרָה וּמִקֹּדֶשׁ תִּהְיֶה

בְּבִרְי אֲרוֹנוֹ שְׂכָלִים וְעֵדָה

בְּעֶזְזוֹ אֲחֻזוֹ סוֹפְרִים קוֹל יִלְלָה

וְלֹא עֲצָרוּ יָד וּפִתַּח נְשִׂאִים

וְנִשְׁבָּה וְנִלְקַח אֲרוֹן הָאֱלֹהִים •

חפשי

(* ארי בלעז לראון •

(ש ב)

מדרכי הלשון והמליצה

מאמרי יבל בן הגי לבית דברי

מאמר ג'

מרוע , למה , על-מה

בבר העיר ילדיו ר' איצק אייכל המגיד פרוקי רבי אליהו ,
בהקנטרס האחרון אשר הוסיף עליהם ומדש בו דבריו
טובים , (*) על ההגדר בין מלות מרוע ולמה , אשר יתדמו
זוה שנין שניהם שאלת הסבה , וישאלנו כפי שני הסבות ,
והי' שאלת למה על הסבה ההכרחית , ושאלת מרוע על
הסבה הנורמת , והניח שם ראיה לדבריו מבין הכתובי' בכתבי
הקודש . אמנם הניח עוד מקום להתגדר זוה הענין (א) כמה
שלא יזכר מלת על-מה שהוא ג' כ' לשאלת הסבה (ב) בהתרה
אזיה ספקות אשר יש עוד לעורר על דבריו . כי אולי יקשה
למעין בהם , אם יהי' טעם מרוע כזה דעת , כמו שהניח
ע"פ המחבר , מה ענין זה לתמוע לא יבער הסבה ? הכי
ראוי לאמור מה דעת הסבה שלא יבער ? ואם יהי' הטעם מה
כונת המועל , כמו שהוסיף מדעתו , הנה כמה יגדל זה משלת
התכלית ? ולכאורה נראה שהכונה היא התכלית אשר אליה יכון
המועל ? גם לא יתכן לאמור ששאל יתרו לבנותיו כמה שאמר
מדוע מהרתם לבוא היום , ומה כונתכם בהביאה המהירית ,
מאותו הטעם עצמו שזכר שלא יתכן שאלתו לאזיה תכלית שנתן
מהרה ? גם נראה אזיה כתובים בותרים זה הכלל שהניח .
ואחר בינותי בספרים ובכונת אלה המלות אשר הטעונו מניתי
הלשון על אדני ההגיון , ראה זה מלאתי שדדו דבריו בנחונה
הכללים , אך שהם נריכים הרחבת באור קצת פעם להוסיף
עליהם

(*) כבר פסקו ר' אליהו עם חספס באור והעמקות המלות ללשון אשכנז ,
הוא למה הדפוס לתועלת התלמידים , ברלין דפוס חנוך נעריה הקט"ה

עליהם ופעם לגרוע מהם / ועתה הנה באתי אחריו למלכות את
דבריו / ולגדל הענינים שלה על דורין / כפי אשר תשיג ידי *

באשר נחקור אחרי ענין הסבות כמותם ואיכותם / נעמוד
על שלשה דברים אשר בהם יסבב דבר מה היות
המסובב ממנו *

(א) הסבה הפועלת (דיא ווירקנדי אורזאבי) / והוא
כל מה שהטבע ה' ביוצרו / הן בעלי חיים הן
כלתי חיים / להוציא ולהמשיך דבר אחר / הן מדעת
הן שלא מדעת * כיוצא בזה נאמר שהחמה סבה פועלת
אור היום / האש סבה פועלת הצערה / המטה סבה
פועלת הארץ / מעעמים סבה פועלת הנחת / התקופה
סבה פועלת השמחה / הדאגה סבה פועלת התורה /
הזריעה סבה פועלת האמיחה / האב סבה פועלת הבן *
וככה כל הסבות כאלה יקדימו את המסובב מהם בזמן /
נס יס שיתקו עמו כאחת / אבל אי אפשר שיאחר
היומן אחרי היות המסובב / כמובאר בחכמת ההגיון *

(ב) הסבה הנרמית (דיא בוזגנדי אורזאבי) / והוא
כל מה הממשיך דבר אחר / לא מפני שהוא
מוכרח בטבעו להוציאו / כי אם ע"י רצון אלוה בעל
דעת הרולה בהנערפות היות הראוי כפי דעתו להמלא *
אם נמל ראובן לשמיעון הטובה שעשה לו / הנה הטובה
הראשונה הסבה הטובה השניה לא מפאת טבעה המכרחת
התולדה היות / (אשר לא נולדה כלל אם היה ראובן
בפני טובה) / כי אם גרמה בלבד הרצון בלב ראובן
לעשות בן * והוא תקדים תמיד את המסובב בזמן /
ולא תתקו עמו כאחת לעולם / לפי שתבדל מהסבה
הפועלת כמה שזריכה אמצעי / דהיינו הדעת המסקיף
עליה בהוצאת המסובב * (א) מה שאין כן בהאחרת /
אשר היא פועלת המסובב נדירא בלי אמצעי *

הסבה

(*) ליתוס ההשקפה הזאת פעולה הפועלת חתח חזון * וזריכה אינן זמן
מה עין הקהות התבטב להקנות המסובב *

(ש ד)

(ג) הסבה התכליתית (דיא ענדאורואצי / דער ענדלונג) , והוא כל המסונב מאיזה סבה פועלת , אשר לא נסבה כי אם בעבור התולדה הזאת הקדומה לה במחשבת איזה צד דעת . כיוצא בזה הפרי סבה תכליתית לעץ ואיכותו העצמותית , המיחה סבה תכליתית לזריעה , הכלי סבה תכליתית למלאכת החורש , קיום הבוקר סבה תכליתית להאכילה , וכל כיוצא בזה .*) או שתמשך התולדה ומן מה אחר הסבה כאותן שזכרנו , או שיתהוו כאחת , כחמימות הבערה המוכנת לחם וכאור הנר הנדלק להאיר , אבל לא מקדם לעולם בפועל , כי אם במחשבה לבד , וזה תמיד .

מזה נראה שכל סבה תכליתית היא באמת סבה גורמת , במה שהיתה תחלה במחשבה וגרמה הפעולה , אף אם יש שם סבה גורמת אחרת , שהיא' או הסבה הגורמת הרחוקה , והסבה התכליתית היא הסבה הגורמת הקרובה . אבל לא כל סבה גורמת ג"כ סבה תכליתית . ד"מ הרע הוא עקב החטא סבתו התכליתית הוא העונש , וסבתו הגורמת הוא החטא . מ"מ בנתינת האמת החטא גרם כונת העונש , וזאת גרמה הרע . אבל על החטא לא יתכן לאמור שהוא התכלית מכלל וכל .**)

(החתימה באחד מהרפים הסמוכים .)

אבל אם ראובן הולך בדרך לעשות מלאכתו ומלא אגידה , הנה התולדה המבוקשת לא תהיה סבה תכליתית להליכה , אשר לא נסבה כלל בעבורה . גם לא יקרא הבן תכלית האב , נתינת שיה לא נסבה בעבורו דוקא , כי אם גם לעובדו .

**) וזהו דקדו דברי המגיד שהבדיל בין כונת תכלית . כי אם גם כל תכלית היא כונה , אין כל כונה תכלית . כגון אם ייעב איש לנן בעבור האב , הנה הבן תכלית ההעבה היא הכונה הקרובה , אבל הכונה הרחוקה הוא האב הגורם אותה . הראשונה תאחר במעשה , תמונת ג"ל (הביכט) . והשניה תוקדם בפועל , ואינה ג"ל (ריקובט) .